

Stávka dělníků v automobilce Hyundai Nošovice (oprava: Stávka dělníků v korejské automobilce Daewoo, 2001)

Rozhovor časopisu **Nový Prostor** s koreanistou Vladimírem Tichonovem

Nový prostor: Kdy jste poprvé navštívil Koreu?

Vladimír Tichonov: Tradičně jezdili leningradští koreanisté do Severní Koreje, stejně jako ti pražští. Jenže když na konci osmdesátých let navázal Sovětský svaz diplomatické vztahy s Jižní Koreou, Severokorejci tuto možnost zcela zrušili a obvinili Sověty, že zaprodali svou duši za dolary. Což koneckonců nebylo tak daleko od pravdy (*smích*). Naše cesta do Severní Koreje byla zrušena, místo toho jsem dostal příležitost jet na tři měsíce do Soulu. Bylo to roku 1991 – v Evropě tehdy zcela zanikl reálný socialismus, zatímco v Jižní Koreji končila demokratická polorevoluce, která začala 1987. [...] Patřil jsem mezi první sovětské studenty, a to v době, kdy měli Jihokorejci značný zájem o Evropu, protože až do roku 1990 nemohli prakticky volně cestovat.

NP: Pak jste ale žil v Jižní Koreji delší dobu...

VT: Na konci devadesátých let jsem tam pobýval tři roky. Byla to zajímavá zkušenost a vlastně úplně jiná Korea, než jakou jsem si pamatoval. Revoluce už nebyla na pořadu dne – tahle Korea zakoušela finanční krizi a byla na cestě k neoliberalizaci. Znamenalo to privatizaci všech státem vlastněných podniků a také zrušení normálních podob zaměstnanosti. Většina zaměstnanců musela přistoupit na neplnohodnotné pracovní smlouvy, dnes to je 56 %. Jde myslím o nejvyšší číslo na světě. A očekává se, že se tento počet bude zvyšovat. Lidé jsou tlačeni do extrémně dlouhé pracovní doby za velmi nízké mzdy. Byl jsem svědkem toho, jak se Jižní Korea stávala neoliberální zemí a byl to opravdu děsivý obrázek. Původně jsem si myslel, že tam strávím zbytek života, dostal jsem dokonce občanství, ale zkrátka nebylo možné získat stálou práci, tak jsem si našel zaměstnání na univerzitě v Evropě.

NP: Jaké byly kořeny neoliberalismu v Jižní Koreji?

VT: Jižní Korea byla v podstatě po léta strategicky významnou vojenskou kolonií USA a představovala protiváhu Severní Koreje a Číny. Musela udržovat extrémně velkou armádu, zhruba 700 000 vojáků, což je při padesáti milionech obvatel opravdu velké číslo. Třeba armáda nesrovnatelně většího Sovětského svazu čítala zhruba „jen“ 3 miliony mužů.

Docela dlouho panoval v Jižní Koreji jakýsi státem kontrolovaný, omezený kapitalismus. Využívaly se pětileté plány, stát vlastnil největší podniky a do značné míry kontroloval banky. Šlo o kombinaci polosocialistické a korporátně kapitalistické ekonomiky, dělníci v ní ovšem

byli vykořisťováni mnohem tvrději než ve východní Evropě. Na konci osmdesátých let ovšem zmizel z horizontu SSSR, Severní Korea se změnila ve svůj vlastní hladovějící stín, a tak už USA neměly žádný důvod udržovat Jižní Koreu v roli privilegované vojenské kolonie. Mimořádně hloupý prezident Kim Jong-sam nechal svou zemi vstoupit do OECD, což vedlo k otevření finančního systému, spekulacím a dluhové krizi. Nastoupil Mezinárodní měnový fond, který svými strukturálními reformami v podstatě zničil regulovaný kapitalismus a udělal z Jižní Koreje modelovou neoliberální zemi.

NP: Na konci devadesátých let došlo v Jižní Koreji i v Rusku k hospodářské krizi. Jak se v těchto zemích lišila protestní hnutí?

VT: Důvody byly podobné, jen Rusko zasáhla krize mnohem více. Opravdu to vypadalo, jako kdyby zemi čekala nová revoluce. Docházelo ke stávkám, horníci blokovali transsibiřskou magistrálu a mluvili o zakládání sovětů... V Rusku to znělo dost realisticky, stále byla živá paměť Sovětského svazu. Byla to zkrátka klasická revoluční situace, s průvodními znaky jako je třeba nespolehlivá armáda. Po Jelcinovi nastoupil nový prezident, pokud mu tedy chceme říkat prezident, protože působí spíš jako car. A ten musel v podstatě zahájit válku, aby odvedl pozornost od ekonomických problémů, a zároveň se vrátil alespoň k částečně regulovanému kapitalismu. Neoliberální experiment se v Rusku odpískal, přinejmenším na nějaký čas. Putin získal popularitu, protože došlo k navýšení cen ropy a do určité míry obnovil sovětský systém sociálního zabezpečení.

Dění v Jižní Koreji se dost lišilo – neexistoval sentiment vůči sovětskému období, ale především neměla vlastní ropu. Jižní Korea je také závislejší na světových trzích než Rusko, 95 % jejího HDP představuje zahraniční obchod. I proto měli Korejci velmi poráženecké nálady. Společnost brala situaci do značné míry tak, že pokud nemají skončit jako Severokorejci, tedy jako země s otrokářskou ekonomikou a ohromnou chudobou, budou se muset přizpůsobit světovému kapitalismu. Cítili se bezmocní. Neoliberální reformy navíc provedl liberální prezident, velmi uznávaný dělnickým hnutím jako bojovník proti diktatuře.

Nynější Jižní Korea je z hlediska bankovního sektoru velmi podobná východní Evropě – většinu bank vlastní cizinci. Státní podniky privatizovaly velké konglomeráty, často s cizím kapitálem, jako Samsung, který je nyní více než z poloviny v zahraničních rukou. Takže ano, Rusko i Jižní Korea zakusily krizi ve stejné době, ale vyšly z ní velmi odlišným způsobem.

NP: Korejské firmy jako Samsung nebo Hyundai jsou známé tvrdými požadavky na zaměstnance. Jde o korejskou specialitu? Nebo se jedná o něco, co je v regionu běžné?

VT: Do značné míry je to korejská specialita, i když korporátní kapitalismus není nikde moc ohleduplný. V Koreji k tomu přistupují další faktory. Prvním z nich je fakt, že třeba Samsung vznikl v době diktatury. V zemi vládl diktátor, zatímco ředitelé Samsungu byli diktátory ve své firmě. Firma měla představovat rodinnou jednotku, což znamenalo, že odbory jsou zrádci a dělníci mají pracovat usilovněji. Druhým faktorem je militarizovanost korejské společnosti. Velká stálá armáda, kterou si Jižní Korea udržuje, znamená, že většina mužů slouží dva roky v

armádě. Korejský manažerský styl je v zásadě vojenský. Konkurenční výhoda Samsungu oproti japonskému Sony spočívala ve velmi levné práci, Korejci podle oficiálních statistik pracují 2080 hodin ročně – srovnejte to s norskými 1400 hodinami. Přitom do korejské statistiky se nezapočítávají běžné neoficiální mnohahodinové neplacené přesčasy.

NP: Jak se jinak militarizace podepisuje na společnosti?

VT: Velmi rozšířené je domácí násilí. Jihokorejská armáda představuje velmi násilné prostředí, kde často docházelo k bití a šikaně, a i když v ní už dnes není tolik fyzického násilí, to psychické je tu velmi intenzivní. Lidé se po službě vracejí do života otřesení, a když zakládají rodiny, velmi často v nich uplatňují své zvyky z vojny. Běžné je bití dětí, nejen doma, ale i ve školách jsou časté tělesné tresty. Statistiky říkají, že bití partnerem přinejménším jednou v životě zakusila polovina žen. Jižní Korea je velmi, velmi násilná společnost.

NP: Znamená to také disciplinovanost?

VT: Lidé jsou disciplinovaní tam, kde dochází k násilí. Také v zaměstnání se chovají extrémně disciplinovaně, ale jinde ne. Například doprava v Soulu je příšerná, a to, jak se k sobě lidé chovají v dopravních zácpách, snad ještě příšernější. Vědí, že dopravní policie si je bít nedovolí, protože už není diktatura. Takže pokud nemáte po ruce pohružku fyzickým nebo ekonomickým násilím, těžko mluvit o disciplinovanosti.

NP: Mění se role armády?

VT: Když jsem do Jižní Koreje poprvé přijel v roce 1991, neměli výraz pro odpírače vojenské služby. Lidé, kteří jako Svědci jehovovi nebo pacifisté vojnu odmítali, byli prostě považováni za duševně nemocné. Stejně se přistupovalo k homosexuálům, byli to prostě devianti, a to i v univerzitním prostředí. Bývala to extrémně netolerantní země. Hodně se to zlepšilo, i když Jižní Korea třeba stále neuznává manželství gayů a leseb. Taky už aspoň na vysokých školách nebijí studenty (*smích*).

První část rozhovoru s Vladimírem Tichonovem „Efektivní společnost“, který vyšel v časopise Nový Prostor č. 441/2014. Mírně kráceno.